

GLEDALIŠKI LIST

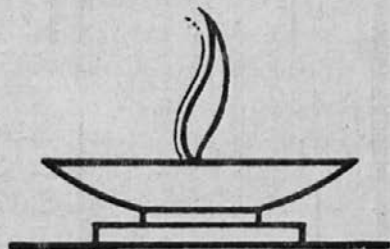
XX

XXI

1
9
4
2

1
9
4
3

OPERA

17 E. D'ALBERT: MRTVE OČI

E. D'ALBERT:

Mrtve oči

opera s prologom po pesnitvi H. Heinz Ewersa in M. Henrya
prevel N. Štritof

Dirigent: **S. HUBAD**

Režiser: **C. DEBEVEC**

Osebe:

Pastir	S. Banovec
Kosec	M. Dolničar
Pastirček	N. Stritarjeva
Arcesius	R. Primožič
Myrtocle	V. Heybalova
Aurelius Galba	I. Anžlovar
Arsinoe	M. Polajnarjeva
Marija iz Magdale	F. Golobova
Ktesiphar	M. Sancin
Rebecca	Št. Poličeva
Ruth	E. Karlovčeva
Esther	Šp. Ramšakova
Sarah	B. Stritarjeva
Bolna žena	P. Škrjančeva
Židje: J. Rus Fr. Jelnikar J. Humar M. Gregorin A. Perko	

Sužnje in sužnji, židovsko ljudstvo

Vodja: zbora R. Simoniti — Načrti kostumov: J. Vilfanova

Cena »Gledališkega lista« Lit 2.—

GLEDALIŠKI LIST

DRŽAVNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1942-XX/43-XXI OPERA ŠTEV. 17

E. d'Albert:

MRTVE OČI

PREMERA 10. JULIJA 1943-XXI

Vilko Ukmar:

D'Albert kot skladatelj

Kakorkoli se je v okolici javljal D' Albertov duh, vedno je pričal o močni osebnosti, ki je bila natrpana z vsestranskimi silami, ki so izžarevale iz nje ter opozarjale nase in prepričevale vso okolico. Do pretresljivih učinkov je vodila poslušalca D' Albertova pianistična igra, ki je zajemala iz polnosti bijočih se nasprotij duševnih valovanj; nič manj pa ni pretresla poslušalstva njegova tvornost na skladateljskem področju. Med številnimi operami (16) sta si tekom časa z izredno neposrednostjo, s skoro nasilno napetostjo in z lepoto pisanih tonskih barv osvojili glasbeni svet „Nižava” in „Mrtve oči”.

Eugen D'Albert je bil skladatelj tistega časa, ki se je prenesel iz preteklega v sedanje stoletje ter se v njem po dvajsetih letih zaključil. Zato ni nič čudno, če se je njegova tvorna umetnost dotaknila vseh najmočnejših tokov tega časa, če se je oplodila pri vseh najuspešnejših in tudi najznačilnejših glasbenih izraznih smereh one dobe.

Da je Wagner s »Tristanom in Izoldo« dosegel v najčistejši glasbeni izraz svoje duševnosti — menda ne brez ozira na dejstvo, da je tedaj morda največja žrtev prečistila njegovo človeštvo — to je med drugimi velikimi glasbenimi duhovi gotovo spoznal tudi D'Albert. Vsaj njegova glasbena podoba ne more utajiti stikov z omenjeno premeno glasbenega wagnerjanstva. Toda ta stik je vdahnil D'Albertovi glasbi le neko podstavo, iz katere pa se je nadaljna rast te glasbene umetnosti po svoje oblikovala dalje z različnim nagibanjem na razne strani — od koder je posnela razne pisane značilnosti, jih povezala v eno ter pregnetla skozi skladateljevo osebnost do neke svojske izrazne podobe.

Melodična neskončnost wagnerjanstva se je s pisano modulatorično barvitostjo po eni strani umaknila v atmosferičnost impresionističnega izraza, po drugi strani pa se istočasno zopet hotela oprijeti prirodnosti in njenih čutnih zmesi tako zelo, da se je opotekala prav do italijanskega verizma. Tukaj se je tako približala svojstvu brezobzirnega naturalizma, da je ta vtisnil skoro najbolj občuten pečat D'Albertovi glasbeni izraznosti ter ostal njen vse-skozni spremljevalec, ki ji je sicer z ene strani dajal neposredno učinkovitega zagona, z druge strani pa jo je celo oviral v poletu in ji zmanjševal čisto umetniško vrednost. Menim, da slednje najmanj v »Nižavi« in Mrtvih očeh«, ki sta zato še vedno obstali rekje na ravni čiste poetičnosti ter si prav zato ohranili tudi še do danes svoj umetniški sloves.

Gotovo pa je ti dve operi vzdržala na višini tudi vsebinska snov, ki je s svojo pesniško silo in močno dramatiko vodila skladateljevo glasbeno fantazijo po svetu pristnega umetništva, od koder so se vsipale vanjo tiste najlepše glasbene misli, ki so ostale v celotni umetnini biserni nosilci umetniške vrednote in opravičevalke slabotnejših sestavin celote.

Ewersova pesnitev o mrtvih očeh prelepe Grkinje je gotovo tako polna pristnih umetniških in obenem človeških vrednot, da je sposobna umetniško zadovoljiti poslušalca. Misli o mladi ženi, ki je prikrajšana za vso lepoto vidnih vtisov in ki prav zato tem bolj razgiba svoj duševni svet ter razvije svoj duhovni pogled, ki ji postane zlasti most ljubezni do plemenite duše telesa nakaženega soproga — misli o prekipevajočem hrepenenju mlade duše, da bi vsaj enkrat tudi z očmi objela v fantaziji zmotno ustvarjeno zunanjo lepoto ljubljenega moža — misli o čudežu Cvetne nedelje, o trenutni sreči izpregledanja, o grozi razočaranja in zločina ter o izčiščenju in prezreti pomiritvi skozi odpoved — vse te misli so same po sebi tako bogate, pa obenem toliko lepo povezane v dramatičen lik, da ganejo in prepričajo — tem bolj, ko so podprte z iskrenimi glasbenimi oblikami, v katere jih je zapredel skladatelj.

Rekel sem, da so te glasbene oblike iskrene. In so v resnici. — Kljub temu, da bi se utegnil izgajeni glasbeni okus kje nekoliko razočarati in zlasti, če bi iskal za čistostjo oblike in zgradbe. Zlasti prolog o dobrem pastirju, ki je šel in poiskal svojo izgubljeno ovčico, prolog, v katerega je objeto osnovno dejanje, je v zgradbi močno razdrobljen. Precej pod vplivom impresionistične manire je sestavljen iz množice pisanih, bizarnih motivov, ki so mozaično navezani drug na drugega in si včasih kar nekoliko presenetljivo slede — čeprav je vsak od njih barvit po motivični zgrajenosti in instrumentaciji in predvsem iskren po občutju, ki sledi pastirski idili v okviru razkošja planinskih pašnikov, zavitih v kristalnost jasnega večera, skozi katerega se oglašča otožen napev piščali in spokojen spev starega pastirja. — In če povezuje v prologu vso to množico motivov v celoto prav za prav edinole pastirski napev, se pa v srednjem dejanju melodika sorazmerno vse bolj razgiba. Sicer se tudi tu ohranja poudarek na kratki motiviki in prav tako

na bogati harmoniki, ki se pisano preлива — najraje po različno sestavljenih nonakordih hitro menjajočih se tonalitet — vendar se v tem delu melodija vse močnejše uveljavlja. Včasih v ostrejših intervalnih okretih, med katerimi so najbolj značilni pogosti kvartni in kvintni postopi, pogosteje pa v mehkih oblikah, kj se sladko — mestoma kar presladko — predejo v celotni sestav. Med njimi je tudi Myrtoclin spev o Amoru in Psihi, ki je ves sanjav in sladko vablјiv ter odmeva skozi vse dejanje v svoji hrepenenja polni mehkobi, pa izzveni v bolečino razočaranja. — V dvignjeno svetost se vzpenja tudi spev Marije iz Magdale, kot tudi napev modre Ruth. — Vendar se večinoma glasba preлива v stalnem kipenju, in v hitrih nasprotjih čara pisana razpoloženja, ki jih je mnogo, mnogo v enem samem dejanju, razvitem skozi en sam dan, ki ga spremlja dogajanje liki sonce, prehajajoče iz rahle, upapolne zore skozi zenit vročih čustvenih razburjenj do razočarane žalosti zatona, ki pa nosi skozi vdano odpoved, novo upanje skozi umirjeno noč v novi dan.

Vrednost dela povečuje instrumentacija. Naslonjena je na izkustvo impresionističnih mojstrov, ki so znali barvo stopnjevati do viška. Zato je v njej poseben mik, vsasih skoro naslada za uho. Učinki se pisano vrste in se zvesto prilegajo osnovnim občutjem, prav kot ti zahtevajo. Stvaritelj je obvladal snov, poznal je zakonitost zvenenja in zato mu je uspelo čarati pristne vtise od preprostosti pastirske samote do veličastja skrajnih notranjih premikov. Čeprav je motiv preprost, mu pomaga do učinka barva — kot polne orgle z vsemi miskurami mu zazveni višek čudeža, kjer je z razkritjem alikvotnih tonov dosežen nameravani učinek.

Tako izzveni ta spev vzvišenosti duha in zmotljivosti čutnega sveta, spev o ljubezni, ki prav gori le v plamenu odpovedi in žrtve, spev o žgočem hrepenenju človeka, ki se je v njem sam izgubil, pa je bil zopet najden, po ljubezni Dobrega pastirja.

Duet in arija Arcezija in Myrtocle

(Prevel N. Štritof)

Myrtokle: Že sonce je tu.

Rožnate luči čutim igrati
na zelenicah svojih mrtvih.

Arcezij: Myrtocle, Myrtocle, ti moje vse!

Myrtokle: Tvojih usten glas je sladak
kakor dih je majske noči...

Arcezij: Myrtocle, Myrtocle, ti moje vse!

Myrtocle: Tvojih rok objem je gorak,
krog telesa plašč je mehak.

Arcezij: Saj držim v rokah najslajše vsega sveta!
Prelepa je zemlja, prelep je ta mladi dan,
prelepa je dalja in ta sončna luč,
a najlepša od vsega, Myrtocle, si ti!

Myrtocle: Lepa je zemlja, lepa je dalja,
lep je mladi dan!

Ah, da le enkrat bi oči mi
zreti smele vso to krasoto!

Arcezij: Mar je ne vidiš z mojimi, predraga?

Myrtocle: Seveda vidim jo! Naučil si me
Jaz slišim vso lepoto s tvojih usten
in čutim jo na tvojih dobrih rokah
In le eno videla bi rada...

Arcezij: In to je?

Myrtocle: Tebe, moj ljubi, tebe!

Ah, enkrat le, enkrat samo!

Arcezij: Moj sladki čudež!

Myrtocle: Pomniš še gospod, kak si me na bregu našel?

Arcezij: Kraj morja, v senci pod oljkami?

Myrtocle: Siroto slepo in nevedno
In takrat si povedal mi bajko.

Arcezij: Kakšno bajko?

Myrtocle: O Amoru, Psihi in lučki.

Ah, nikdar je ne pozabim...

Mala Psiha med stebri hodi,

tihe pesmi ji grud hladijo,

rdeče rože dehtijo povsodi,

in zakladi zlati goriijo...

Uboga mala Psiha!

V noči Amor jo, bog objema

njen soprog, in ji kri razvnema,

glas njegov ogenj naslade ji neti,

nikdar ne sme pa predragega zreti.

Uboga mala Psiha!

In nekoč se z lučko priplazi,

ljubega da vsaj enkrat spazi,

rahlo, rahlo ga z lučko obsine,

Amor soprog... v tem hipu izgine...

Uboga mala Psiha!

Vsebina „Mrtve oči“

PROLOG.

Nad hribovito palestinsko pokrajino se večeri. Iz daljave odmeva pesem vračajočih se koscev. Pastir strmi v večer. Mimoidoč kosce se pomudi pri njem; hrepenenje po nečem daljnem, ki je pastirju neznano, mu krati mir. — Vedno zadovoljni in mirni pastir tega ne more razumeti. Tedaj se vrne pastirček s čredo in potoži,

da se je izgubilo najmanjše jagnje. Gnan od notranjega hrepenenja, da bi našel izgubljeno jagnje, se odpravi pastir na pot.

DEJANJE:

Pred rimsko palačo v bližini Jeruzalema. Ob vodnjaku se zbirajo ženske in si pripovedujejo o bližnjem prihodu preroka Jezusa iz Nazareta in njegovih čudežih. Pridruži se jim Arzinoa, služabnica slepe Grkinje Myrtocle. Pripoveduje jim o bridkosti svoje gospodarice. Ko čuje od Židinj, da more Jezus ozdraviti tudi slepe, se zamišljena vrne v palačo. — Myrtocle in njen grbasti, šepavi, telesno iznakažen mož, stopita iz hiše, vsa predana njuni srečni ljubezni. Myrtocle ljubi svojega moža, ki je v njeni domišljiji najlepši in najčudovitejši izmed vseh. Njena sreča bi bila popolna — le enkrat, samo enkrat naj bi ji bilo dano videti ga. — Z mitom o Amorju in Psyhi opeva svojo ljubezen. — Tedaj pride Galba, stasiti, lepi rimski stotnik in vabi Arcezija v Poncijevega imenu, naj se udeleži posveta, v katerem obtožuje židovski veliki duhovnik Jezusa. Po prisrčnem slovesu z Myrtocle odide Arcezij z Galbo.

Egiptovski mazač, ki se hvali, da je našel v grobnici egiptovske kraljične novo zdravilo zoper slepost, ponuja Myrtocli svoj lek. Toda ko naj zastavi svoje lastne oči kot jamstvo za učinkovitost zdravila, prestrašen zbeži. Arzinoa pove svoji gospodarici, kar je čula od žená: da ozdravlja Jezus hrome in slepe. Myrtocle ne more verjeti, toda ko sliši od mimo prihajajočih Židov, ki hite Jezusu nasproti, o njegovih čudežih, hoče tudi ona k njemu. Židje ji hočejo to kot Grkinji zabraniti, toda spokorjena grešnica Marija Magdalena jo zaščiti: Jezus ni prišel samo za judovsko ljudstvo — za vse ljudi je prišel! Pastir, ki ima sto ovac, pa izgubi eno samo, jo bo iskal, dokler je ne najde. Magdalena sama popelje Myrtocle k prihajajočemu Jezusu. — Vzklik zavzetega ljudstva: Myrtocle vidi!

In potem nek glas: Resnično žena povem ti, predno bo sonce za goro šlo, me boš preklela! — Myrtocle se vrne —: zrcalo, zrcalo! Prvič ugleda svojo lepoto. Okititi se hoče za Arcezija in hiti v hišo. — Medtem se vrneta Arcezij in Galba od posveta. Ko se Galba, ki tudi ljubi Myrtocle, za vedno poslavlja od Arcezija, da bi je nikdar več ne srečal, prihiti vsa srečna Arzinoa: Myrtocle vidi! Arcezij je okamenel od bolečine: njegova sreča je razbita za vedno. — Ko se bliža Myrtocle, se nesrečnik skrije. Žena smatra Galbo za svojega soproga in je presenečena nad njegovo hladnostjo. Toda njenim vročim ljubezenskim zatrdilom se ne more ustavljati, objame jo. Tedaj priskoči v obupnem besu Arcezij iz svojega skri-vališča in zadavi Galbo. Groza popade Myrtocle ob pogledu na odvratnega morilca in njegov zločin. Arzinoa ji mora povedati, kdo je bil morilec. Tedaj prekolne svoj vid in Njega, ki ga ji je vrnil. Spomni pa se besed Marije Magdalene: »Odreči moraš se lastni sreči, da osrečiš svoje bližnje —«. Tudi ona se hoče odreči Arceziju na ljubo. V zahajoče sonce strmi, dokler ji ne izžge zopet luči oči. — Ko se vrne strti Arcezij, najde Myrtocle — slepo kot nekoč. Zatrdi mu, da je videla vse — samo njega ne. V svetu sanj hoče živeti zopet samo za moža. Objeta se vračata v palačo. — Padla je noč. — Preko prazne ceste stopa dobri pastir, ki je končno našel izgubljeno ovco.

Lastnik in izdajatelj. Uprava Državnega gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton Župančič. Urednik: Ciril Debevec. Za upravo: Ivan Jerman. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.